

ELEKTRONISKIE VINGRINĀJUMI ATDZĪVINA STUDENTAM LATĪŅU VALODU¹

Dainis Zeps

LU Matemātikas un Informātikas institūts, Raiņa bulvāris 29,
LV-1050 Rīga, Latvija, Email: dainize@cclu.lv

¹ Šis pētījums ir veikts ar Latvijas Zinātnes padomes grantu 97.0247 un 01.0041 atbalstu.

20. gadsimta vispārēja tendence:

seno valodu [grieķu, latīņu] apmācība sarūk.

Līdz ar INTERNETA straujo attīstību vērojama pretēja tendence:
seno valodu apmācības jomā iezīmējas renesanse.

Sengrieķu un latīņu valodas apmācībai izveidots daudz mājas
lapu:

[Perseus Project: Texts and Translations](#)

[The Latin Library at Ad Fontes Academy](#)

[Latin Teaching Materials at Saint Louis University](#)

BIBLIOTHECA AUGUSTANA	http://www.fh-augsburg.de/~harsch/a_chron.html
LATIN-ENGLISH DICTIONARY: LEWIS & SHORTON PERSEUS	HTTP://WWW.UKANS.EDU/HISTORY/INDEX/EUROPE/ANCIENT_ROME/E/ROMAN/ROMANSITES*/TOPICS/LANGUAGE_AND_LITERATURE.HTML
The Ancient World WEB	http://julen.net/ancient/Language_and_Literature/
Latinum, Breviter sed quotidie	http://www.unigre.urbe.it/vallejo/breviter.html
KIRKE	http://www.phil.uni-erlangen.de/~p2latein/ressourc/didakt.html
Classics Professional Resources	http://lcweb.loc.gov/global/classics/clasprof.html
AbleMedia, Classics Technology Center	http://ablemedia.com/ctcweb/index2.html
Study Guide Wheelock's Latin	http://humanum.arts.cuhk.edu.hk/Lexis/Wheelock-Latin/
Lingua Latina	http://www.ucc.uconn.edu/~hasenfra/wlatin.html
Latin Literature	http://www.geocities.com/Athens/Forum/6946/literature.html
creating a Roman garden	http://www.pyrrha.demon.co.uk/lgarden1.html
Latin's Not So Tough!	http://www.greeknstuff.com/latin.html?
Latin News	http://www.cbc4kids.ca/general/whats-new/latin-news/
The Art of Reading Latin: How to Teach It	http://www.bu.edu/mahoa/hale_art.html
Pomoerium	http://pomoerium.com/
Ancient Greek (Hellenic) Sites on the World-Wide Web	http://www.webcom.com/shownet/medea/grklink.html
Forum Romanum	http://www.ph-erfurt.de/~lingua/links/ilatlink.html
Classics, Princeton	http://www.princeton.edu/~jedwards/scholars_net/classics.html
Plato and his dialogues	http://phd.evansville.edu//plato.htm
Roma, Virtuale	http://www.geocities.com/Paris/Arc/5319/roma-i.html

Vingrinājuma teksts ir izvietots trīs rāmjos:

- 1) Augšējais rāmis satur pašu fabulu un [tās pārstāstu prozā]². Katra latīņu valodas forma latīņu tekstā, kas ievietota šajā rāmī, ir savienota ar hipersaiti ar šai formai atbilstošo vārdnīcas sadaļu otrajā [vidējā] rāmī.
- 2) Latīņu valodas forma vārdnīcā ir savienota ar hipersaiti ar vārdkopu trešajā [apakšējā] rāmī.
- 3) Savukārt latīņu valodas forma vārdkopā ir savienota ar hipersaiti ar kādu citu vārdkopu, kuŗa satur šo pašu formu no dotā teksta.

<u>De Vulpe et Uva</u>	<u>Interpretatio Latina</u>
<p>1</p> <p>Fama vulpes alta in vinea uvam appetebat, summis saliens viribus. Quam tangere ut non potuit, discedens ait: "Nondum matura es; nolo acerbam sumere." Qui, facere quae non possunt, verbis elevant, adscribere hanc debebunt exemplum sibi.</p>	<p>Vulpes inedia in vite sublimi uvam appetebat assiliens totis viribus. Ubi hanc attingere nequivit, abiens dixit: Adhuc non est mitis; non cupio asperam capere. -- Qui verbis minuunt id, quod praestare nequeunt, debebunt sibi assignare hanc fabulam.</p>
<p>vulpes N 3 3 NOM S F T lapsa</p> <p>2</p>	
<p>Fame coacta vulpes</p> <p>3</p>	

² Gr. Smelters, Faidra fabulas. Izlase. Ievads, teksts ar vingrinājumiem, paskaidrojumi, vārdnīca un sintakses pielikums, Rīgā, 1939.

Students, lasot doto tekstu, var:

- 1) atrast katra vārda iespējamo **nozīmju skaidrojumu** vārdnīcas sadaļas rāmī;
- 2) ieraudzīt šo pašu vārdu vienā vai vairākās vārdkopās, kas ilustrē šī vārda **valenci** (spēju piesaistīt vārdus vai teikuma locekļus), ļauj atpazīt tā funkciju un nozīmi kontekstā.

Piemērs vārdkopai, kas ilustrē vārdu ‘*vulpes*’, ‘*coacta*’, ‘*fame*’

valenci kontekstā:

Fame coacta vulpes... *Lapsa, izsalkuma spiesta, ...*

Sekmīgas valodas apgūšanai studentam jāiemācās sajust, kā vārds darbojas tekstā, kādus citus vārdus sev piesaista, kā modificē citu vārdu nozīmi, kā modificējas šī vārda nozīme atkarībā no citiem vārdiem, tas ir, kāda ir šī vārda *valence*.

Tātad:

Students varēs saprast visu tekstu tikai tad, ja spēs adekvāti iztulkot uzdotās vārdkopas. Un otrādi, ja šīs vārdkopas ir izprastas, tad tas atslēdz arī visu tekstu saprašanai.

Starp

pateikt studentam visu priekšā un likt atklāt likumu pašam ir distance, kuŗu filologam jācenšas samazināt, ieviešot metodiskus jauninājumus apmācībā.

Vārdkopu uzdošana **pasaka priekšā** ļoti daudz gan teksta saprašanas veicināšanai, gan produktīvai domāšanai svešas valodas aptveršanā vispār.

Sastādot vingrinājumus, šādai distancei ir jābūt pietiekami mazai, lai varētu sagaidīt, ka vingrinājumi dod studentam iespēju gūt pozitīvu mācīšanās pieredzi.

Ja studentam pasaka priekšā arī vārdkopu tulkojumus, tad – kā liecina autora pieredze³ – students jau cenšas teksta kopējo saturu uzminēt, paša teksta rūpīgāku analīzi apejot.

Lai ar kaut ko vēl papildinātu šādus vingrinājumus, jāliek studentam darboties ar tekstu citādi, iespējams, ieviešot spēles elementus.

³ Autors ir strādājis ar studentiem ar mācību līdzekli “Vingrinājumi Jaunās Derības sengrieķu valodā”, kur daudzos vingrinājumos vārdkopas ir tulkotas. Prakse rāda, ka studenti cenšas tekstu saprast – un tas arī izdodas – bez tā rūpīgas analīzes un aptveršanas.

Kā panākt, ka students nevar apiet prasības?

Likt studentam vingrinājumu pabeigt elektroniskā veidā. Ja arī students tekstu ir jau aptvēris, iespējams, ātrāk, pirms viņš visu tajā saprot gramatiski un sintaktiski, viņš ir spiests tomēr vingrinājumu pabeigt pilnībā, lai saņemtu elektronisku apstiprinājumu, ka vingrinājums ir pabeigts formāli.

Tādējādi:

Elektronisks vingrinājums zināšanu kontrolei liek izdarīt visas formālās, t.i. programatiski pieprasītās, darbības veikt līdz galam, ko neviena klātienē zināšanu pārbaude nespēj veikt ar absolūtu precizitāti.

Vārdnīcas sadaļu sintēzei tiek izmantota datorprogramma “WORD”, autors William Whittaker <http://users.erols.com/whitaker/words.htm>.

Šī datorprogramma atpazīst latīņu valodas formu, nosaka tās gramatiskās kategorijas, dod pamatformu un iespējamus tulkojumus angļu valodā.

No dažādajiem iespējamajiem formas atšifrējumiem tiek atstātas, kas atbilst formas funkcijai tekstā.

Pie vārda tulkojumiem netiek pievienots – vai izdalīts no esošajiem – tas tulkojums, kas ir vistuvāk tam, ko prasa teksta saturs.

Šiem vingrinājumiem ir daži acīm redzami trūkumi, bet jāatceras tas, ka to novēršanai ir jāmeklē arī tehnoloģiski risinājumi, jo vingrinājumu kopapjoms ir pietiekami liels [apmēram 3.5 MB], un to veidošanas process ir automatizēts visos etapos.

Šie vingrinājumi kā arī viss datorprogrammu aprīkojums, izņemot automātisko vārdnīcu “WORD”, ir autora izveidoti, tātad vienpersonīgi, visa projekta sākotnējā versijā praktiski bez kāda finansiāla atbalsta. Piesaiste grantam notika jau pēc tam, kad vingrinājumi jau bija izvietoti INTERNETā un tika starptautiski atzinīgi novērtēti.

Vingrinājumi ir iekļauti *AbleMedia* vebsaitā *Classics Technology Center* <http://ablemedia.com/ctcweb/showcase/zepsphaedrus.html>], kur ir atrodamas klasisko filologu lapas no vairāk kā sešdesmit valstīm. Vingrinājumi šeit ir saņēmuši augstāko novērtējumu, visus trīs kausus.

Vingrinājumi ir pieejami arī MERLOT apmācības programmu sistēmā. Ir pozitīva recenzija ar kritiskām piezīmēm un dažiem ieteikumiem dažu vienkāršu trūkumu novēršanai un vērtējums: piecas zvaigznītes [4.5].

Ar ko šie vingrinājumi ir salīdzināmi?

Perseus projekta ietvaros tiek veidota milzīga sistēma latīņu un grieķu tekstu aprīkošanai ar morfoloģisku atšifrējumu un saitēm ar vārdnīcām. Bet šī sistēma pagaidām vēl neko nepiedāvā teksta sintaktiskā atšifrēšanā, t. i. tai nav nekā analogiska ar uzdotajām vārdkopām mūsu vingrinājumos.

Neko sintakses jomā nepiedāvā arī komerciālās kompānijas, kā piem. *Logos Research Systems* vai *SilverMount* savos produktos.

Sintakses jomā nākotnē nopietnus rezultātus varam gaidīt no pētījumiem un tās attīstības, kas notiek Saint Louis universitātē Claude Pavur vadībā, sk. [Latin Teaching Materials at Saint Louis University](#).

Vai šādi elektroniski vingrinājumi spēj atdzīvināt latīņu valodu?

Klasiskajam filologam latīņu valoda nekad nav bijusi mirusi, un tomēr...

Ja kaut viens students, kam latīņu valoda ir šķitusi neieņemams cietoksnis, šos vingrinājumus veiktu pilnībā, tad varētu atbildēt “Jā”. Tāda apstiprinājuma pagaidām nav, kaut arī ir apstiprinājums tam, ka vingrinājumi pasaulē tiek lietoti.

Tomēr ir pozitīvi apstiprināms, ka šis virziens, gan šajos vingrinājumos iesāktais, gan tas, ko veido visi šīs tematikas vebsaiti, liecina par nepārprotamu tendenci, ka senās valodas pamazām cenšas atgūt zaudētās pozīcijas 20. gadsimtā.